

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ
КеАҚ «Л.Н.ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ»

МИНИСТЕРСТВО НАУКИ И ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
НАО «ЕВРАЗИЙСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ Л.Н. ГУМИЛЕВА»

MINISTRY OF SCIENCE AND HIGHER EDUCATION OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN
NJSC «L.N. GUMILYOV EURASIAN NATIONAL UNIVERSITY»

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ
ҰЛТТЫҚ ВАЛЮТА КҮНІНЕ АРНАЛҒАН
«ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ҰЛТТЫҚ ВАЛЮТАСЫ:
ЭКОНОМИКАЛЫҚ ӨСУ ЖӘНЕ ҚАРЖЫ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ»
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТӘЖІРИБЕЛІК КОНФЕРЕНЦИЯСЫ

МЕЖДУНАРОДНАЯ НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ,
«НАЦИОНАЛЬНАЯ ВАЛЮТА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН:
ЭКОНОМИЧЕСКИЙ РОСТ И ФИНАНСОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ»
ПОСВЯЩЕННАЯ ДНЮ НАЦИОНАЛЬНОЙ ВАЛЮТЫ
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE,
«NATIONAL CURRENCY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN:
ECONOMIC GROWTH AND FINANCIAL TECHNOLOGIES»
DEDICATED TO THE DAY OF THE NATIONAL CURRENCY
OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

13 ҚАРАША, 2024 АСТАНА

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н.ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ**

**МИНИСТЕРСТВО НАУКИ И ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
ЕВРАЗИЙСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ Л.Н. ГУМИЛЕВА**

**MINISTRY OF SCIENCE AND HIGHER EDUCATION OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN
L.N. GUMILYOV EURASIAN NATIONAL UNIVERSITY**

**«ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ҰЛТТЫҚ
ВАЛЮТАСЫ: ЭКОНОМИКАЛЫҚ ӨСУ ЖӘНЕ
ҚАРЖЫ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ»**

**Қазақстан Республиканың ұлттық валюта күніне арналған
халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясының
МАТЕРИАЛДАРЫНЫҢ ЖИНАҒЫ**

13 қараша 2024 жыл

СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ

**Международной научно-практической конференции,
«НАЦИОНАЛЬНАЯ ВАЛЮТА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН:
ЭКОНОМИЧЕСКИЙ РОСТ И ФИНАНСОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ»
посвященной дню Национальной валюты Республики Казахстан
13 ноября 2024 год**

COLLECTION OF MATERIALS

**International scientific and practical conference,
«NATIONAL CURRENCY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN:
ECONOMIC GROWTH AND FINANCIAL TECHNOLOGIES»
dedicated to the Day of the National Currency of the Republic of Kazakhstan
November 13, 2024**

ASTANA, 2024

УДК 336.743 (574)
ББК 65262.6 (5Қаз)
Ж 14

«Қазақстан Республикасының Ұлттық валютасы: экономикалық өсу және қаржы технологиялары» халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясы = Международная научно-практическая конференция «Национальная валюта Республики Казахстан: экономический рост и финансовые технологии» = International scientific and practical conference «National currency of the Republic of Kazakhstan: economic growth and financial technologies» - Астана: – 688 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.

ISBN 978-601-7697-82-2

Қазақстан Республикасының ұлттық валютасы күніне арналған "Қазақстан Республикасының ұлттық валютасы: экономикалық өсу және қаржы технологиялары" тақырыбындағы халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдарының жинағында жас ғалымдар, докторанттар, магистранттар мен студенттер өткізген өзекті және проблемалық мәселелер бойынша авторлық зерттеулердің нәтижелері ұсынылған. Басылым студенттерге, магистранттарға, докторанттарға, сондай-ақ қазіргі ғылымның өзекті мәселелерімен айналысатын оқырмандардың кең ауқымына арналған.

В сборнике материалов международной научно-практической конференции, посвященный дню национальной валюты Республики Казахстан на тему «НАЦИОНАЛЬНАЯ ВАЛЮТА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН: ЭКОНОМИЧЕСКИЙ РОСТ И ФИНАНСОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ» представлены результаты авторских исследований по актуальным и проблемным вопросам, проведенных молодыми учеными, докторантами, магистрантами и студентами. Издание предназначено для студентов, магистрантов, докторантов, а также для широкого круга читателей, занимающихся актуальными проблемами современной науки.

The collection of materials from the international scientific and practical conference dedicated to the Day of the National Currency of the Republic of Kazakhstan on the topic "NATIONAL CURRENCY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN: ECONOMIC GROWTH AND FINANCIAL TECHNOLOGIES" presents the results of the author's research on current and problematic issues conducted by young scientists, doctoral students, master's students and students. The publication is intended for students, master's students, doctoral students, as well as for a wide range of readers involved in current issues of modern science.

УДК 336.743 (574)
ББК 65262.6 (5Қаз)

ISBN978-601-7697-82-2

**©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2024**

УДК 336.743 (574)
ББК 65262.6 (5Қаз)
Ж 14

Рецензенттер:

Алина Г.Б. - ҚР БҒМ БҒСБК қауымдастырылған профессоры, Esil University мекемесінің «Бизнес және басқару» факультетінің деканы

Мажитов Д.М. – экономика ғылымдарының кандидаты, «Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті» КЕАҚ профессоры

Редакциялық алқа:

Жағыпарова А.О. – экономика ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессоры, Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ Экономика факультетінің деканы, Астана қ.

Мақыш С.Б. – экономка ғылымның докторы, профессор, Esil университетінің бірінші проректоры – академиялық мәселелер жөніндегі проректор, Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ диссертациялық кеңесінің төрағасы, Астана қ.

Бұлақбай Ж.М. – экономика ғылымдарының кандидаты., доцент, Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ «Қаржы» кафедрасының меңгерушісі, Астана қ.

Майдырова А.Б. – экономка ғылымның докторы, профессор, Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ «Экономика және кәсіпкерлік» кафедрасының меңгерушісі, Астана қ

Сембиева Л.М. – экономка ғылымның докторы, профессор, ЕҰУ «Мемлекеттік аудит» кафедрасының меңгерушісі. Л.Н.Гумилева, Астана қ.

Аманова Г.Д. - экономика ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессоры, Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ «Есеп және талдау» кафедрасының меңгерушісі. Л.Н.Гумилева, Астана қ.

Муталиева Л.М. – экономика ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессоры, Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ «Туризм» кафедрасының меңгерушісі. Л.Н.Гумилева, Астана қ.

Мухияева Д.М. –Phd докторы қауымдастырылған профессоры, Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ «Менеджмент» кафедрасының меңгерушісі. Л.Н.Гумилева, Астана қ.

ISBN 978-601-7697-82-2

«Қазақстан Республикасының Ұлттық валютасы: экономикалық өсу және қаржы технологиялары» халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясының еңбектер жинағы. – Астана: "Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті"КЕАҚ, 2024. – 699

Сборник трудов международной научно-практической конференции «Национальная валюта Республики Казахстан: экономический рост и финансовые технологии» . – Астана: НАО «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева», 2024. – 699

Works of the International scientific and practical conference «National currency of the Republic of Kazakhstan: economic growth and financial technologies» . – Astana: NAO "L.N. Gumilyov Eurasian National University", 2024. – 699

ISBN 978-601-7697-82-2

УДК 336.743 (574)
ББК 65262.6 (5Қаз)

© "Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті"КЕАҚ, 2024
© НАО «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева», 2024
© NAO "L.N. Gumilyov Eurasian National University", 2024

https://www.gov.kz/uploads/2024/6/24/9fb806d6f5c9e71055ae5213099d9478_original.4559373

(дата обращения: 09.10.2024);

5. Официальные данные по проектам автодорожной отрасли Министерства транспорта РК (ранее – Министерство индустрии и инфраструктурного развития РК). Электронный ресурс. – URL:

<https://www.gov.kz/memleket/entities/transport/documents/1?lang=ru> (дата обращения: 10.10.2024);

6. Сейдуанов, М.Б., Нурғалиева, Г., Омарбакиев, Л.А., Джакишева, У., Низамдинова, А.К., 2024. Состояние развития государственного аудита РК // *Статистика, учет и аудит*, 80(1), стр. 26–31.

7. Рахимов, Н.Б., 2024. Организационно-правовые проблемы и перспективы качественной трансформации автодорожной отрасли Казахстана // *Құқық қорғау органдары академиясының Жаршысы*, 1(32). Электронный ресурс. – URL: <https://academy-rep.kz/item.php?id=1012> (дата обращения: 10.10.2024).

UDC (657.6)

THE MAIN KEY FOR BUSINESS DEVELOPMENT - A STRATEGIC APPROACH OF USING RISK MANAGEMENT SYSTEM

Temirgali Zh.T., Kazybekova D.E.

Serikova M.A.

PhD, Associate Professor

L.N. Gumiliyov Eurasian National University, Astana, The Republic of Kazakhstan

E-mail: zhanar.temirgali@bk.ru

Аңдатпа: Мақала компаниялардағы тәуекелдерді басқару және ішкі бақылау принциптерін ашады. Тәуекелдерді басқару қауіптерді бағалауды және азайтуды, процеске қатысушылар арасында жауапкершілікті бөлуді және тәуекелді азайту шараларын әзірлеу мен енгізуді қамтиды. Тандалған стратегиялардың тиімділігін тексеруге мүмкіндік беретін тәуекел аудиті маңызды рөл атқарады. Тәуекелдерді ықтималдығы мен әсері бойынша жіктеуге көмектесетін тәуекел матрицасы да талқыланады, бұл компанияларға ресурстарды ұтымды бөлуге және бизнестің тұрақтылығын қамтамасыз ету үшін негізделген шешімдер қабылдауға мүмкіндік береді.

Кілт сөздер: тәуекелдерді басқару, тәуекел аудиті, тәуекел матрицасы, ішкі бақылау жүйесі, басқару стратегиясы, ресурстарды бөлу.

Аннотация: Статья раскрывает принципы управления рисками и внутреннего контроля в компаниях. Управление рисками включает оценку и минимизацию угроз, распределение ответственности среди участников процесса, разработку и внедрение мер по смягчению рисков. Важную роль играет аудит рисков, позволяющий проверить эффективность выбранных стратегий. Также рассматривается матрица рисков, помогающая классифицировать риски по вероятности и влиянию, что позволяет компаниям рационально распределять ресурсы и принимать обоснованные решения для обеспечения устойчивости бизнеса.

Ключевые слова: управление рисками, аудит рисков, матрица рисков, внутренняя система контроля, стратегия управления, распределение ресурсов.

Annotation: The article reveals the principles of risk management and internal control in companies. Risk management includes assessment and minimization of threats, distribution of responsibility among process participants, development and implementation of risk mitigation measures. Risk audit plays an important role, allowing to check the effectiveness of selected strategies. Also considered is the risk matrix, which helps to classify risks by probability and impact,

which allows companies to rationally allocate resources and make informed decisions to ensure business sustainability.

Key words: risk management, risk-based auditing, heat map, internal control system, management strategy, resource allocation.

Any enterprise, function and, more broadly - not just about business, any type of activity goes through various stages of maturity. At each stage of the company's development, its owners and management in one order or another set priorities for a more or less broad list of goals between which resources need to be allocated. At the same time, regardless of the size of the business and its industry affiliation - from a small grocery store to a multi - industry multinational conglomerate-the captain of this ship is aware that any business has inherent risks that can hinder the achievement of its goals. Accordingly, these risks need to be managed. On the other hand, both the implementation of the project/strategy itself and the management of related risks require resources, the use of which must be controlled. Accordingly, there is a need for risk assessment, risk management, and control over the entire process. Let's explain these terms in more detail.

Risk-based auditing is a way to verify that a project's risk management is being done correctly. Risk audits provide valuable information that can be used to inform decisions related to resource allocation and budgeting for future projects. Should we spend more time on risk management? Did we have the right people responsible for the risks? Did people know what to do when they were assigned risk reduction activities, and if not, why? With this data, project managers can better see where to invest the effort (and money) to achieve the desired results.

Risk management audits can provide invaluable insight into the project process and help organizations make informed decisions that maximize efficiency, deliver cost savings through better use of resources, and increase the chances of overall project success.

Internal audit is a function that, in parallel with risk management, ensures the effectiveness of the internal control system and management of the enterprise as a whole. What is risk management?

Management is required to take a portfolio view of risk. In effect all levels of management will need to consider the events that may impact on their areas of activity and feed them up to senior management. This assessment can be qualitative or quantitative. Senior management should use these assessments running through all levels and business areas of the entity to build up an entity level assessment of the overall risk portfolio of the organisation.

Entity risk management is implemented and made to work effectively by an entity's management and other personnel. It is accomplished by what individuals within an organisation do and say. Similarly, Entity risk management affects people's actions. Each employee is an individual with different competencies and understanding. Entity risk management seeks to provide the mechanisms to enable members of staff to understand risk in the context of the entity's objectives. Members of staff should know their responsibilities and the limits of their authority. Accordingly a clear and concise linkage needs to exist between an individual's duties and the way that they are carried out. Senior management primarily provide oversight. However, they also provide direction, approve strategies and approve certain transactions and policies thereby playing a vital role in enforcing organisational culture. Below we can see the difference between internal audit and risk management:

Criteria	Risk management	Internal audit
Subordination to management	Part of the team	Independent of management
Maintaining risk management and internal control systems	Directly involved in maintaining the risk management and internal control system	Independently assesses the effectiveness of risk management and internal control procedures
Work to improve the RM and VK systems	Develops and implements improvement measures	Develops recommendations

Reporting	Reporting to different levels of management	Reporting to senior executive management and the Board of Directors
-----------	---	---

Figure 1: Difference between internal audit and risk management [1]

Activities related to the organization and functioning of the internal control and risk management system can be presented in the form of the proposed scheme, which begins with goal setting and through identifying, assessing risks, identifying possible ways to manage them and using these tools comes to monitoring the results of the system's activities, on the basis of which the company's goals and individual business processes can be adjusted again. The responsibilities and responsibilities of the main participants in the risk management process are usually distributed as follows:

Stage of the process	Board of Directors	Management	Risk management departments	Internal audit
Setting strategic goals	General supervision of the adequacy and effectiveness of the risk management system, approval of the most significant decisions, provision of conditions for creating an effective control environment, administrative support of the risk management system, provision of resources for the proper functioning of the risk management and internal control system	Responsibility for setting strategic goals and developing a plan to achieve them	Promotion of the risk management system; analysis of the relevance of strategic goals (possibly benchmarking with competitors)	Promotion of risk management system ideas; audits of strategic plans; consultations
Identifying goals and risks		Decomposition of strategic goals into operational ones. Identification of risks, approval of the list of risks	Risk identification methodology and risk identification. Analysis of operational goals for compliance with the strategy	Analysis of operational goals for compliance with the strategy; consultations
Risk assessment		Risk assessment, approval of evaluation results	Risk assessment, assessment methodology	Independent risk assessment at the stage of annual planning and individual audits
Developing ways to respond to and manage risks		Development and approval of measures	Development of measures, consultation in the development of measures, analysis of the adequacy of selected measures	Consultations in the development of measures, analysis of the adequacy of selected measures
Information and communication		Preparation of reports on the effectiveness of the risk management system; organization of interaction within risk management at all levels of the hierarchy and	Preparation of reports on the effectiveness of the risk management system; organization of interaction within risk management at all levels of the hierarchy and between all divisions	Preparation of independent reports on the effectiveness of the risk management system

		between all divisions of the company	of the company	
--	--	--------------------------------------	----------------	--

Figure 2: Responsibilities and responsibilities of key participants in the risk management process [2]

Stages of conducting an RMS audit are:

1. Preparation for the audit
2. Development of an audit plan:
3. Conducting the audit itself:
4. Drawing up an action plan to refine the existing RMS

5. Report generation. Based on the analyzed information, a report is compiled with recommendations for improving the level of compliance with requirements. An important tool of the risk management system is the risk matrix (or heat map). Below we can see a more detailed explanation. [3]

A risk matrix is a method used to analyze and assess potential threats based on their impact and likelihood of occurrence. It is a table with influence levels horizontally and probability levels vertically. This structure allows you to visually categorize risks according to their significance. Using the risk matrix allows organizations to: identify and systematize potential threats; evaluate their impact on projects and processes; prioritize risks and develop strategies to minimize or eliminate them.

Depending on the probability and severity of the risks, they can be classified as high, moderate or low. As part of the risk management process, companies use risk matrices to help them prioritize different risks and develop an appropriate mitigation strategy. Risk matrices work on a large and small scale; this risk prioritization system can be applied at the level of individual projects or at the enterprise level.

The Risk and Control Matrix is a powerful tool that compares the potential risks you face with the controls you apply to reduce their impact. Common types of risks include financial, operational, IT risks, fraud risks, regulatory or reputational risks. The matrix usually has two axes: Likelihood: Evaluates the probability of a specific risk occurring. It can be rated from "rare" to "inevitable". Impact: Assesses how serious the consequences would be if the risk really arose. It can be rated from "very low" to "critical".

Comparing these two factors for each risk helps to prioritize the risks that require the most attention, assess whether existing controls are sufficient, and determine whether additional measures are needed. It is an excellent tool for improving decision-making and communication in the field of risk management.

Combining assessment criteria into a risk matrix. It is necessary to make a decision on combining risk exposure scores with risk probability scores. Many organizations use a matrix and agree in advance on which combination of probability and impact represents a very high, high, medium and low level of risk. A typical matrix is shown below. To reflect the method used to determine the probability of occurrence and impact of the risk, it will need to be changed. Various decisions can be made as to which combinations will be considered low, medium high or very high risk.

	Probability				
	Rarely/Almost not likely	Unlikely	Average	Possible	Frequently / expected

			1	2	3	4	5
Impact	Low	1	Low	Low	Low	Low	Low
	Average	2	Low	Low	Average	Average	Average
	High	3	Low	Average	Average	High	Very high
	Very high	4	Low	High	High	Very high	Very high

Figure 3: Matrix of probability of occurrence and impact of risk [4]

In conclusion, risk management and internal auditing are crucial for any organization's success, helping balance objectives and resources while minimizing risks. Effective risk management identifies, assesses, and prioritizes risks, enabling the development of control measures tailored to the organization's needs. The internal audit function ensures these measures work effectively, aligning with the company's goals. By employing tools like the risk matrix, companies can assess the probability and impact of risks to optimize decision-making. Together, these processes ensure strategic alignment, efficient resource use, and a sustainable approach to organizational growth.

List of sources used:

1. A. Voronchikhin "Division of functions of risk management, internal control and audit" [Online resource] // URL: https://www.iaa-ru.ru/inner_auditor/publications/articles/testovyy-razdel/a-voronchikhin-razgranichenie-funktsiy-upravleniya/
2. Risk Management for Supreme Audit Institutions Quick Reference Guide.- December 2023.-P.3-4
3. Project Risk Audit: What You Need to Know [Online resource] // URL: <https://myqrcards.com/poleznye-statyi/tpost/oxdyrfziy1-audit-riskov-proekta-cto-vam-nuzhno-zna#:~:text=%D0%90%D1%83%D0%B4%D0%B8%D1%82%20%D1%80%D0%B8%D1%81%D0%BA%D0>
4. Risk assessment during audit planning [Online resource] // URL: https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://www.pempal.org/sites/pempal/files/attachments/rap_guide_rus.pdf&ved=2ahUKEwia3IiWoLmJAxXDHRAlHf-WHIIQFnoECBkQAQ&usq=AOvVaw2Xv7-2xHyMQkLChnVHbYjd

УДК (2964)

АНАЛИЗ МЕЖДУНАРОДНОГО ОПЫТА АУДИТА ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ТЕНЕВОЙ ЭКОНОМИКЕ

Утегенов И.Т.

Докторант, Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева,
г. Астана, Республика Казахстан
E-mail: i.utegenov@gmail.com

Аннотация:Статья посвящена анализу международного опыта аудита эффективности противодействия теневой экономике на примере США, Германии, Великобритании, Канады и Италии. Теневая экономика является серьезной проблемой для стран с разным уровнем развития, подрывая бюджетные поступления и способствуя финансовому неравенству.